

Een buitengewone overstap in het kader van het M-decreet

Perspectief van twee jongeren en hun ouders

Fran Peers, Inge Van de Putte en Elisabeth De Schauwer

Fran Peers is afgestudeerd als orthopedagoog aan UGent in 2016. Zij deed haar eerste werkervaring op in verschillende CLB's. Recent is ze gestart als ondersteuner bij het Ondersteuningsnetwerk Noord-Brabant en is ze betrokken bij het zoeken naar participatiemogelijkheden voor leerlingen, zowel binnen het gemeenschappelijk curriculum als binnen individueel aangepaste curricula.

Inge Van de Putte is werkzaam aan UGent, vakgroep Orthopedagogiek. Zij heeft verschillende jaren ervaring in het ondersteunen van jongeren, ouders, leraren en directies binnen inclusief onderwijs. Momenteel voert zij een doctoraatsonderzoek naar de positie van de zorgcoördinator in het ondersteunen van leraren in het omgaan met diversiteit.

Elisabeth De Schauwer werkt aan de vakgroep Orthopedagogiek aan UGent. Zij is verantwoordelijk voor de opleidingsonderdelen 'Diversiteit en Inclusie' en 'Orthopedagogische stage en praktijk'. In haar onderzoek focust zij op de rol van het 'verschil' op (pedagogische) relaties. Haar praktijk en dienstverlening situeren zich op het gebied van inclusief onderwijs.

Foto: Freepik

In 't kort

Met het M-decreet zijn er leerlingen die vanuit het buitengewoon onderwijs de overstap maken naar het regulier onderwijs. Maar hoe ervaren zij en hun ouders het inclusietraject? In dit artikel, dat gebaseerd is op een masterproefonderzoek, luister je naar de verhalen van twee jongeren en hun ouders tijdens de overstap. Hun belevingen worden in kaart gebracht met het kader van de 'circle of courage'.

Kijken naar een inclusietraject op deze manier zorgt ervoor dat je:

- een casus beschrijft zonder te starten vanuit een problematisch opzet;
- een holistische beeldvorming van het kind of jongere hanteert;
- een brede omschrijving geeft van de noden van leerling en ouders.

Ikram (14 jaar) en Vic (8 jaar) maken de overstap van buitengewoon naar regulier onderwijs. Hoe ervaren zij en hun ouders die overstap? Luister naar hun stem en ontdek een andere kijk op inclusietrajecten.

M-decreet: we luisteren nog te weinig naar de stem van leerling en ouders

Het Vlaamse onderwijsbeleid maakte de keuze voor inclusief onderwijs door de ratificatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (2009). Het M-decreet is een eerste stap in de realisatie hiervan. De keuze voor inclusief onderwijs brengt het recht van kinderen met specifieke onderwijsnoden in de praktijk om binnen het regulier onderwijs school te lopen. Het is gericht op volwaardige participatie van personen met een beperking in alle domeinen van het leven.

In de Vlaamse onderwijspraktijk gaat labeling vaak samen met segregatie. Het M-decreet wil dit doorbreken en wil de overstap stimuleren van buitengewoon onderwijs naar regulier onderwijs. In de discussie en onderzoeken over het M-decreet worden voornamelijk de gevolgen voor de dagelijkse onderwijspraktijk besproken (cfr. de uitgebreide M-evaluatie!). Slechts weinig bronnen vertrekken vanuit het perspectief en ervaringen van de jongeren en hun ouders. Hun stem is dus vaak afwezig en dat zorgt voor een belangrijk hiaat in onze kennis.

In het kader van een masterproefonderzoek aan de UGent (zie kader) wilden we inzicht krijgen in de ervaringen van twee jongeren die de overstap maakten van het buitengewoon onderwijs naar het regulier onderwijs, en hun ouders. Hun belevingen lees je in dit artikel. We maakten de keuze om twee verhalen diepgaand in beeld te brengen.

Het is dus zeker niet de bedoeling om te veralgemenen, maar om juist het unieke van ieder inclusietraject te belichten. Om die reden is het dan ook belangrijk om aandacht te schenken aan de individuele verhalen van leerlingen en hun ouders.

We beschrijven de leerlingen bewust niet aan de hand van hun beperking of hun diagnose. De labels die de jongeren meedragen op basis van hun diagnose, dekken niet de volledige lading van het functioneren op school en de ondersteuningsnood die zij ervaren. In plaats daarvan omschrijven we de jongeren in termen van hun onderwijsbehoeften, wat kadert binnen de principes van het handelingsgericht werken (HGW). Hierdoor willen we de persoonlijkheid en beleving van de overstap naar het regulier onderwijs beschrijven en op de voorgrond plaatsen en ieders nood een plaats geven. Bovendien schenken we zo aandacht aan de leefwereld en context van de jongeren en hun ouders.

Hoe onderzoek je ervaringen van jongeren en hun ouders?

Dit artikel is gebaseerd op een masterproefonderzoek waarin de verhalen van de twee jongeren en hun ouders centraal stonden. Het was een studie naar hun betekenisverlening en dus kozen we voor kwalitatief onderzoek.

We gingen in gesprek met ouders rond de overstap van buitengewoon naar gewoon onderwijs en lieten hen vertellen. We gingen in op hun verhaal, maakten dit meer concreet, verdiepten het verhaal en

vroegen door bij onduidelijkheden. We beluisterden de verhalen van de ouders en jongeren zonder een vooraf opgestelde set vragen, maar namen veel tijd om de ouders hun verhaal te laten doen. De twee jongeren en hun ouders doorliepen een proces dat startte bij de overweging om een inclusief traject te starten. Vervolgens vatten ze de zoektocht naar een school aan. Deze soms turbulente zoektocht ging verder tijdens het eerste schooljaar in de reguliere school. De vele gesprekken met de ouders vulden we aan met observatiemomenten. In de situatie binnen het secundair onderwijs was Fran Peers (auteur van dit artikel) ondersteuner

binnen de klascontext gedurende zes maanden.

Na het beluisteren van de verhalen, interpreteerden we in een volgende stap deze verhalen. We koppelden ze aan het theoretische kader van Circle of courage (zie kader). Dit narratief koppelden we terug naar de ouders, waarop zij feedback gaven over woordkeuze, inhoud en vorm. Het narratief werd telkens herwerkt tot de betrokkenen het eens waren over de inhoud. Dit is een proces van voortdurende wisselwerking.

Circle of courage in een notendop

Om de belevingen van jongeren en hun ouders tijdens het inclusietraject in kaart te brengen, gebruikten we het kader van de Circle of courage. Wat is er zo uniek aan dit kader?

Inclusie wordt bij ons vaak vernauwd tot een 'plaats' waarbij er geen of weinig rekening wordt gehouden met hoe een kind participeert en bij de klasgroep hoort (2, 3). Via de Circle of courage (1) kan je rekening houden met de gelaagdheid van het inclusieproces. Als je inclusie binnen de waarden van de Circle of courage bekijkt, zorgt dat voor een ruimere interpretatie die recht doet aan de complexiteit van het concept 'inclusie'. Jongeren die de overstap maken van het buitengewoon naar het regulier onderwijs, veranderen immers niet louter van school/plaats. Het gaat om een dynamisch inclusiegegeven in termen van de manier waarop de jongeren kunnen deelnemen binnen het regulier onderwijs.

De Circle of courage (1) bestaat uit vier centrale waarden die als universele behoeften van jongeren gelden, ook los van culturele grenzen: belonging, mastery, generosity en independence. Het is eigenlijk een model voor de positieve ontwikkeling van de jeugd, maar de betekenis die achter elke waarde schuilt, kan individueel verschillen. Deze waarden hangen nauw samen met de waarden die inclusief onderwijs vooropstelt.

Belonging of erbij horen

Belonging betekent dat jongeren erbij willen horen en ergens deel van willen uitmaken. Als jongeren het gevoel hebben dat ze tot een gemeenschap behoren en er dus sprake is van belonging, zijn ze gemotiveerd om respect en bezorgdheid te uiten naar anderen.

Belonging in ons onderwijs: in het huidige onderwijssysteem is exclusie een onderdeel van het systeem. Het uitgebreide aanbod in het buitengewoon onderwijs, maar ook het werken in aparte groepen of in homogene niveaugroepen binnen de klas, zijn voorbeelden van exclusie. Dit ontnemt kinderen de kans om bij de groep te horen. Ook binnen een inclusieve

INDEPENDENCE

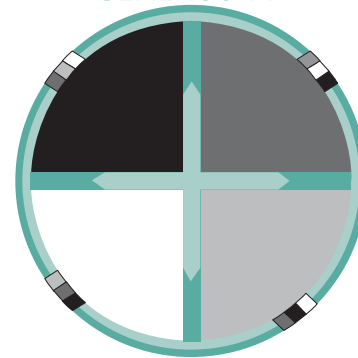
onderwijssetting wordt nog vaak verwacht dat een kind gewoon meedraait met de klasgroep zonder of met weinig redelijke aanpassingen. Hierdoor vragen we dat het kind zich aanpast aan het onderwijssysteem. Als dat niet mogelijk is, kiest men ervoor dat het kind afgezonderd wordt van de groep, waardoor exclusie in de hand wordt gewerkt. Dit wil niet zeggen dat een kind niet eens iets individueel kan doen, maar de verbinding met het klasgebeuren moet zo veel mogelijk voorop staan. Anders verliest het kind connectie met de klasgroep en belandt het op een eiland, vaak met een extra ondersteuner.

Mastery of meesterschap

Mastery wijst erop dat jongeren graag willen leren en ze vervolgens fier willen tonen wat ze beheersen. Hierdoor ontstaat nieuwe motivatie voor verdere ontwikkeling en groei. Succeservaringen en de praktische inzetbaarheid van sterktes en talenten vergroten het gevoel van mastery.

Mastery in ons onderwijs: in onze huidige neoliberale maatschappij en prestatiegerichte cultuur wordt veel nadruk gelegd op kwalificatie binnen het onderwijs. Daardoor wordt mastery vaak verengd tot cognitieve vaardigheden. Mastery wordt zo ingevuld in termen van ondernemerschap en geschiktheid voor de arbeidsmarkt. Er is een grote gerichtheid op het klaarstomen van leerlingen om economisch productief te kunnen zijn. Voor kinderen binnen een inclusietraject is het vaak niet evident om hieraan te voldoen en moeten we mastery ruimer bekijken. Maar er wordt minder aandacht geschonken aan andere talenten van kinderen die moeilijker meetbaar zijn. Vaak worden de

GENEROSITY

BELONGING

MASTERY

sterktes van kinderen binnen een inclusietraject onvoldoende erkend.

In(ter)dependence of zelfstandigheid/interafhankelijkheid

Achter de term independence schuilt het principe van leiding en zelfstandigheid krijgen zonder inmenging van ouders of andere volwassenen. Ouders leren waarden aan, maar de kinderen krijgen steeds meer kansen om keuzes te maken zonder enige dwanguitoefening door de ouder. Deze visie is gebaseerd op het respecteren van het recht van elke persoon om zijn eigen lot te bepalen en te controleren. Deze aandacht voor onafhankelijkheid en vrijheid zorgt ervoor dat kinderen en jongeren worden gezien als bekwame en participerende actoren binnen de maatschappij. Independence is echter onlosmakelijk verbonden met interdependence, het feit dat mensen afhankelijk zijn van elkaar en aangewezen zijn op elkaar bij het aanpakken en oplossen van problemen. Beide aspecten kunnen enkel in een harmonisch samenspel tot een goede uitkomst leiden.

In(ter)dependence in ons onderwijs: een gezonde balans tussen independence en interdependence is in een inclusief onderwijstraject een belangrijke uitdaging. Een waarde van zelfbepaling en autonomie wordt nagestreefd, maar anderzijds kunnen we niet volledig onafhankelijk van anderen functioneren. Ondersteuning geven en krijgen is inherent aan de relaties binnen inclusief onderwijs en wordt juist als sterkte gezien om de participatiemogelijkheden te vergroten en verbindend relaties aan te gaan. In onze maatschappij is er veel aandacht voor autonomie en zelfbepaling en wordt ondersteuning als een zwakte gezien.

Generosity of bijdragen

Elke jongere heeft de behoefte om een inbreng te hebben en om bij te dragen aan een groter geheel, wat vervat zit in generosity. Anderen helpen leidt tot de ontwikkeling van zelferkenning en een gevoel van waardevol zijn.

Generosity in ons onderwijs: binnen een inclusietraject is het belangrijk om mogelijk te maken dat de kinderen met

een beperking zich waardevol kunnen voelen of zich behulpzaam kunnen opstellen ten opzichte van anderen. Op deze manier worden deze kinderen eveneens ondersteund in het ontwikkelen van een positieve relatie met leeftijdsgenoten, die erg belangrijk zijn binnen de ontwikkeling van de identiteit. Op welke manier bekijken we dit bijdragen van jongeren binnen het huidige onderwijs, dat erg competentiegericht is?

Betekent bijdragen dat de leerlingen de leerstof papegaaien of betekent het dat ze kunnen bijdragen tot de groep? De aandacht voor kwalificatie en schoolse vaardigheden maakt dat onderwijs nog te veel wordt bekeken als eenrichtingsverkeer; waarin het de leerkracht is die weet en geeft aan zijn leerlingen.

De 4 waarden van de Circle of courage: wat werkt ondersteunend, wat werkt belemmerend?

	Belonging behoren tot de gemeenschap	Generosity bijdragen	Mastery mogelijkheden kunnen tonen	In(ter)dependency zelfstandigheid
Wat ondersteunt ...	participeren in de groep	mogen bijdragen tot de groep	'leren' zien op verschillende domeinen	samen dingen doen met klasgenoten
Wat belemmert ...	afzonderen van de groep	een kind met specifieke noden niet zien als iemand die kan bijdragen	wijzen op beperkingen	gericht zijn op autonomie

Ikram en haar ouders Ish en Alima

Situatieschets

Ikram is veertien jaar oud en maakte de overstap van het buitengewoon basis naar het regulier secundair onderwijs. Ze startte in klas IB in het inclusief onderwijs (ION). Het is een multiculturele klas die bestaat uit twaalf meisjes met een grote diversiteit in achtergrond. Ikram krijgt elke dag doorlopend individuele ondersteuning, die ingevuld wordt door de ION-begeleidster en stagiaires. Slechts wanneer de lesinhoud erg abstract en moeilijk vatbaar is voor Ikram, wordt er apart van de anderen met haar gewerkt. Dit is voornamelijk bij wiskunde het geval, waarbij er individueel en op een aangepast niveau met haar wordt gewerkt. Alles wordt op een heel concrete manier visueel voorgesteld, bijvoorbeeld aan de hand van blokjes en een rekenladder. De oefeningen worden stap voor stap begeleid en naarmate Ikram de werkwijze onder de knie heeft, gaat ze stilaan meer zelfstandig aan de slag. Verder heeft Ikram in de klas nood aan structuur, duidelijk

taalgebruik en enkelvoudige opdrachten. De ondersteuner gaat na of Ikram de klassikale instructie van de leerkracht begrepen heeft en deze wordt, indien nodig, nog een keer herhaald of opgedeeld in stukjes. Ikram is verbaal sterk, dus meestal volstaat het om de opdrachten en feedback auditief aan te bieden. De ondersteuner biedt telkens veel hulp bij het schrijven van woorden door deze op een apart blad voor te schrijven zodat Ikram de letters enkel hoeft te kopiëren. Ikram heeft een hoge tolerantiegrens en wil iedereen rondom haar plezieren. De ouders, Ish en Alima, hebben nood aan een transparante communicatie en voldoende feedback. Ikram is de eerste leerling binnen een inclusietraject waarmee de school kennismakt.

Ikram is enig kind en woont in een kerngezin waarvan beide ouders gepensioneerd en van Marokkaanse origine zijn. Ikram is tweetalig en kan moeiteloos switchen tussen Nederlands en Berbers. Het gezin heeft weinig familie in België en de sociale contacten van Ikram en haar ouders zijn erg beperkt. In de zomervakantie gaat het gezin elk jaar

een aantal weken naar Marokko. Vader Ish nam gedurende een aantal maanden samen met Ikram elke dag de bus van en naar haar nieuwe school. Ish is erg betrokken en ondersteunt Ikram zo goed hij kan bij het maken van haar huiswerk. Ish was teleurgesteld over het educatief aanbod van Ikrams vorige school in het buitengewoon onderwijs. Hij wil voornamelijk dat Ikram opgroeit tot een zelfstandige en gelukkige jonge vrouw. Moeder Alima spreekt geen Nederlands, maar toont haar betrokkenheid door samen met Ish aanwezig te zijn op school wanneer de ouders uitgenodigd worden.

Ikram gaat elke maandagmiddag twee uur naar een therapeutisch team, waar ze leerbegeleiding en logopedie volgt gebaseerd op de methode van Feuerstein en concept teaching. De visie van het therapeutisch team bestaat erin dat kinderen en jongeren op maat worden begeleid met het oog op een harmonische ontwikkeling en een sterk geloof in de groei- en ontplooiingskansen van het kind of de jongere.

Om belevingen van jongeren en hun ouders tijdens het inclusietraject in kaart te brengen, gebruikten we de Circle of courage.

Circle of courage: wat toont het perspectief van Ikram, Ish en Alima?

Belonging

Ikram gaat erg graag naar school en benoemt alle klasgenoten als haar vriendinnen. Zij merken dat Ikram anders is, aangezien er uiterlijke kenmerken zijn van haar beperking en er continu ondersteuning aanwezig is voor haar. Ze benaderen haar soms kinderlijk, zoals door haar aan te spreken of te antwoorden met een verhoogde stem. De klasgenoten zijn erg behulpzaam naar Ikram toe en er is een warme omgang tussen de jongeren in de klas. In september was Ikram eerder verlegen ten aanzien van de leerkrachten, maar na enkele maanden ging ze zelf vertellen dat ze erg graag in de les zit en knuffelde ze de leerkrachten spontaan. Ze bloeit zienderogen open op school.

Doorheen de loop van het schooljaar is er wel soms wat onbegrip ontstaan bij de andere leerlingen over het feit dat Ikram vrijgesteld wordt van taken of dat er meer getolereerd wordt, zoals dat ze naar het toilet mag gaan tijdens de les. Enkele weken na de start van het schooljaar vroegen een aantal leerkrachten aan de ondersteuners van Ikram om achteraan plaats te nemen in de klas, aangezien het gefluister tussen de ondersteuners en Ikram hen stoorde. Hierdoor zit Ikram ruimtelijk en gevoelsmatig afgeschermd van de rest van de klas. Ikram zegt zelf dat ze heel tevreden is op school, wat ook af te leiden is uit haar enthousiaste houding.

De ouders zijn eveneens erg gelukkig met deze school en staan volledig achter de beslissing om hun dochter naar het regulier onderwijs te laten gaan. Op gebied van belonging is het echter minder evident voor de ouders om betrokken te worden. De school nodigt de ouders van Ikram weinig uit op overlegmomenten, omdat zij de gesprekken toch niet zouden kunnen

volgen en of begrijpen waarover het gaat. Ish doet daarentegen enorm veel inspanningen om betrokken te worden. Hij staat elke dag na schooltijd aan de poort om Ikram op te wachten en de ondersteuner nog aan te spreken. Ish bevraagt dan hoe de dag is verlopen en of Ikram veel heeft geleerd.

Mastery

Ikram vindt het erg fijn om te vernemen dat ze iets goed heeft gedaan, zoals wanneer ze verbaal positief bekrachtigd wordt door haar ondersteuners. Ze toont bijvoorbeeld een leuk knutselwerk dat ze maakte tijdens de les aan haar klasgenoten, waarop zij beamen dat het erg mooi is. Met behulp van concrete en tastbare hulpmiddelen, zoals een rekenladder en blokjes, kan ze zelfstandig rekenoefeningen oplossen. Vader Ish vindt het belangrijk dat Ikram haar best doet op school. Ikram zelf is erg leergierig en wil graag kleuterjuf worden. Dit is een toekomstbeeld dat Ish en Alima positief onthalen en mogelijk achten. Ish gaat uit van de mogelijkheden van zijn dochter en zoekt naar de aanwezigheid van leerbaarheid, waar ook het therapeutisch team sterk op gericht is. Ikram gaat een paar uur per week niet naar school om therapie te volgen en individueel en op maat begeleid te worden.

In(ter)dependence

Ikram krijgt tijdens elk klasmoment individuele begeleiding van iemand die naast haar zit. Deze continue vraag naar ondersteuning is gesteld door de school en het CLB. Binnen de waarde van interdependence, waarbij een jongere de ruimte nodig heeft om onafhankelijk maar wel in verbinding met anderen te kunnen handelen, roept dit natuurlijk vragen op. Ikram bevindt zich op deze manier bijna constant in een een-op-eenrelatie, waardoor ze mogelijk ook deels afhankelijk wordt van deze ondersteuning. De ondersteuners verwachten wel dat Ikram een aantal taken volledig zelfstandig opneemt, maar dit neemt niet weg dat er steeds een ondersteuner fysiek naast haar blijft zitten. Ikram heeft tijdens de examenperiode wel volledig zelfstandig enkele examens afgelegd, waar voordien op werd geoefend met haar. Er zat toen geen ondersteuner naast haar en ze legde het examen volledig zelfstandig af en behaalde een erg goed resultaat.

Foto: Diana-Feil-Unsplash

De ouders van Ikram hechten erg veel belang aan het feit dat hun dochter onafhankelijk en zelfstandig in het leven kan staan. De eerste maanden van het schooljaar nam Ish samen met haar de bus naar school, maar ondertussen kan Ikram volledig zelfstandig de bus nemen. Ikram zelf droomt soms luidop van een toekomst waarin ze zelfstandig woont met haar vriend en ze kindjes krijgt.

Ish en Alima beheersen slechts beperkt de Nederlandse taal, wat maakt dat zij zich soms ook in een afhankelijke positie bevinden, zoals bij de zoektocht naar een school binnen het regulier onderwijs. De professor die Ikram medisch opvolgt, leidde de ouders naar het therapeutisch team en naar de mogelijkheid tot inclusief onderwijs. Het team heeft de zoektocht naar een reguliere school ondersteund. Binnen de ondersteuning van Ikram zelf zijn de ouders afhankelijk van anderen, zoals bij het maken van huiswerk. Dit vindt Ish heel frustrerend, aangezien hij Ikram graag zou ondersteunen, maar dit niet evident is voor hem.

Vader Ish doet enorm veel inspanningen om betrokken te worden. Hij staat elke dag na schooltijd aan de poort om Ikram op te wachten en de ondersteuner nog aan te spreken.

Generosity

Ikram wordt overwegend geholpen door haar ondersteuners, waardoor er geen ruimte is om Ikram op haar beurt een klasgenootje te laten helpen. Ikram beschouwt zichzelf wel als deel van de klasgroep en heeft op haar manier duidelijk een inbreng in de klas. Zo vindt Ikram het erg fijn om bij te dragen tijdens een groepswork, zoals bij het maken van een collage. De andere leerlingen van haar klas zien Ikram als een deel van de groep en tonen dit aan haar. Zo spelen zij bijvoorbeeld tijdens een vrij moment voetbal, waarnaar Ikram liever kijkt omdat het er zo wild aan toe kan gaan. Enkele meisjes vragen dan aan Ikram of ze niet graag meedoet, omdat ze het fijn zouden vinden dat zij samen met hen plezier maakt. De ouders van Ikram vinden dit ook een belangrijke reden om te kiezen voor inclusief onderwijs voor hun dochter; aangezien zij haar hierdoor willen tonen dat ze waardevol is binnen de maatschappij die gekenmerkt wordt door een grote diversiteit en ze zich bovendien ook op sociaal vlak verder kan ontplooiën.

Vic en zijn ouders Bart en Sanne

Situatieschets

Vic is acht jaar. Hij werd drie maanden te vroeg geboren, en gaandeweg werd duidelijk dat Vic ondersteuning nodig heeft op verschillende domeinen. Vic groeit op in een kerngezin met een broertje dat vijf jaar jonger is dan hij en

De waarde van belonging, het gevoel dat Vic erbij mag horen, was de voornaamste drijfveer voor Sanne en Bart om Vic naar het regulier onderwijs te laten gaan.

dat sinds september voor het eerst naar school gaat. Mama Sanne heeft er bewust voor gekozen om een taak als voltijdse huismoeder op zich te nemen en om in te staan voor de zorg van de twee kinderen. Vader Bart werkt voltijds en maakt het financieel mogelijk voor Sanne om thuis te blijven voor de kinderen. De familie van Sanne en Bart is tamelijk groot en ze hebben een brede kennissen- en vriendenkring, waarmee ze regelmatig contact hebben. Vic heeft geen hobby's in clubverband, maar het gezin maakt regelmatig uitstapjes in het weekend en gedurende de schoolvakanties.

Toen Vic in de derde kleuterklas zat, werd door de school aangegeven dat zij buitengewoon onderwijs een betere optie vonden voor hem. Vic zou daar aangepaste ondersteuning krijgen en hij zou gebaat zijn bij een kleinere klasgroep. Sanne en Bart stonden achter deze beslissing, dus ging Vic in het schooljaar erna naar de speelleerklas. Dit schooljaar kozen de ouders om hem opnieuw naar het regulier onderwijs te laten gaan. Sinds september 2015 zit Vic dus in een gewone school en krijgt hij ondersteuning

vanuit het buitengewoon onderwijs - geïntegreerd onderwijs (GON). Hij is gestart in het eerste leerjaar en zit in een klas met zeventien kinderen.

Vic heeft nood aan een veilig, prikkelarm en positief leerklimaat waarbij voldoende herhaling wordt geboden en hij extra en specifieke begeleiding krijgt bij de verwerking van de leerstof en bij de ondersteuning van zijn vaardigheden. Vic heeft nood aan een leerkracht die zijn aandacht opnieuw bij de les kan roepen wanneer hij afdwaalt en die Vic ondersteunt bij organisatie en planning. Hij is gebaat bij een individuele benadering, maar ook visuele ondersteuning en concrete materialen helpen.

Bart en Sanne hebben nood aan een open en vlotte communicatie, afstemming en samenwerking met de school. Vic gaat na schooltijd naar een werkhoudingsgroepje, waar hij wordt ondersteund in het plannen van taken en in het opdelen van die taken in deeltaken. De school waar Vic startte in september, is al vertrouwd met een aantal inclusietrajecten en heeft een uitgebreid zorgbeleid met grote aandacht voor individuele maatregelen voor alle kinderen.

Circle of courage: wat toont het perspectief van Vic, Bart en Sanne?

Belonging

Vic kende de school al, aangezien hij er een jaar naar school ging in de derde kleuterklas. De eerste twee kleuterklasjes

doorliep Vic op een andere school. Toen Vic in de speelleerklas startte en hij daar positief zou ontwikkelen en schoolrijp zou worden, hadden Sanne en Bart al de idee om Vic opnieuw naar zijn huidige school te laten gaan. De ouders hebben altijd al een zeer positief contact gehad met de school, waarbij mama Sanne ook erg actief en geëngageerd is binnen de oudervereniging. Bart en Sanne zijn erg tevreden over de school en over het zorgbeleid. Vic gaat graag naar school en heeft er ondertussen veel vriendjes gemaakt. In de klas staat een groot deel van de banken in een U-vorm opgesteld, waardoor Vic visueel en gevoelsmatig omringd wordt door de andere klasgenoten en hij erbij mag horen. Omdat Vic echter veel babbelt tijdens de les, zet de leerkracht hem af en toe alleen aan een bank, waardoor hij minder afgeleid is en meer aandacht heeft voor de les.

De waarde van belonging, het gevoel dat Vic erbij mag horen, was de voornaamste drijfveer voor Sanne en Bart om de keuze te maken om Vic naar het regulier onderwijs te laten gaan. Op deze manier kan hij samen met zijn broertje en andere kinderen uit hun vriendenkring naar dezelfde school. Ze vinden het belangrijk dat Vic zich goed voelt op school en gelukkig is met de keuzes die zij als ouders maken voor hem.

Mastery

Vic had bij de aanvang van het schooljaar een behoorlijke voorsprong op gebied van de leerstof ten opzichte van de rest van de klas, aangezien hij al heel wat geleerd had in de speelleerklas. Thuis zei Vic weleens: 'Ik kan dat al, dat is gemakkelijk.' Vic haalt veel plezier uit iets wat hem goed lukt en haalt dus veel voldoening uit het gevoel van mastery. Mama Sanne is erg betrokken en goed op de hoogte van de manier waarop nieuwe zaken worden aangeleerd in de klas. Na schooltijd en in de vakanties oefent Sanne met Vic op schrijven en lezen op een speelse manier.

De ouders hebben een erg nuchtere kijk op de overstap van het buitengewoon naar het regulier onderwijs: indien Vic kan volgen op school en hij gelukkig is, blijft hij. Indien dit niet zo is, gaan Sanne en Bart op zoek naar een andere oplossing op maat van Vic. Wanneer Vic niet langer kan volgen op school, zal op termijn zijn welbevinden vermoedelijk sterk dalen. Het gevoel van mastery heeft dus indirect wel

een belangrijke invloed op de schoolkeuze van Sanne en Bart voor hun zoon. Niet omwille van het feit dat zij willen dat Vic goed presteert op school, maar in de eerste plaats dat hij gelukkig is.

Bij Ikram stond dus bij de keuze voor inclusief onderwijs eerder mastery voorop, terwijl bij Vic belonging de bovenhand nam.

In(ter)dependence

Vic krijgt GON-ondersteuning van zijn juf van vorig schooljaar. Hiermee was hij helemaal in de wolken. Ook Sanne en Bart vinden dit een fijne toevalligheid, aangezien zij een goed contact hebben met de GON-begeleidster en zij Vic ook al kent en kan inschatten waarin hij ondersteuning nodig heeft. Verder draait hij zelfstandig mee op school. Vic aanvaardt hulp van zijn GON-begeleidster en doet tijdens deze momenten ook extra zijn best. Er lijkt een goed evenwicht aanwezig te zijn tussen een zekere mate van onafhankelijkheid en zelfstandigheid enerzijds en de verbondenheid met de leerkracht, GON-begeleidster, ouders en andere kinderen uit de klas anderzijds.

De ouders van Vic staan sterk in hun schoenen binnen de maatschappij. Bart is hoogopgeleid en Sanne is erg betrokken en geëngageerd binnen de school van de kinderen. Ze weten wat ze willen en worden door professionals weleens gezien als eigenwijze ouders, omwille van het feit dat ze niet zomaar alles aan nemen wat hen geadviseerd wordt. Sanne en Bart vonden het bijvoorbeeld erg vervelend dat op de school waar Vic in de speelleerklas zat, hun zoon telkens werd benaderd en omschreven in termen van waar het moeilijk loopt en wat Vic niet kan. Ze hadden het gevoel dat de school een probleem maakte van iets dat er niet was, waardoor ze eveneens blind werden voor de mogelijkheden van Vic. Mama Sanne herkent erg veel van zichzelf in Vic, zoals de ietwat latere schoolrijpheid, waardoor zij de moeilijkheden die worden benoemd niet problematiseert, maar ook aandacht heeft voor de talenten en mogelijkheden van Vic. Wanneer de ouders werden geadviseerd om zich te richten tot professionals die

een diagnose stellen om een attestering te bekommen, zijn Sanne en Bart deze suggestie niet blindelings gevolgd. Zij hielden vast aan hun eigen ideeën en visie als expert van hun eigen kind en besloten om eerst af te wachten en de sprong naar het regulier onderwijs te wagen.

Generosity

Bart en Sanne vinden het erg belangrijk dat Vic weet dat hij een volwaardige plaats inneemt binnen het gezin, binnen de klas en binnen de ruimere maatschappij en dat hij hierbinnen ook een bijdrage levert aan hoe de klas en het gezin vorm krijgen. Vic heeft op zijn beurt erg graag een bijdrage in de klas. Hij babbelt graag en doet weleens een gek dansje waardoor hij de kinderen uit zijn klas aan het lachen brengt. Hij doorbreekt hierdoor de klasstructuur en brengt het luchtige en levendige binnen in de klas. Op deze manier draagt Vic bij aan het ontwikkelen van een tof leefklimaat in de klas. Vic helpt de leerkracht graag. De leerkracht vraagt bijvoorbeeld soms aan Vic om blaadjes of materiaal uit te delen in de klas. Op die manier kan Vic eventjes van zijn stoel en krijgt hij ook het gevoel dat hij op een waardevolle manier zijn juf kan helpen in de klas.

Kijken naar inclusie via de Circle of courage

Bewegredenen voor inclusieproces: anders bij Ikram en Vic

In de twee verhalen is de drijfveer van de ouders om te kiezen voor inclusief onderwijs erg verschillend. Ish en Alima kozen ervoor om Ikram naar het regulier onderwijs te laten gaan omdat ze ontevreden waren over het educatief aanbod in het buitengewoon onderwijs. Bart en Sanne vonden het voornamelijk belangrijk dat Vic erbij mag horen en dat hij naar dezelfde school kan gaan als zijn broertje. Bij Ikram stond dus bij de keuze voor inclusief onderwijs eerder mastery voorop, terwijl bij Vic belonging de bovenhand nam.

De stem van jongeren en hun ouders is vaak afwezig en dat zorgt voor een belangrijk hiaat in onze kennis.

De waarden van de Circle of courage bieden hulp om een beeld van iemand te vormen. Ze zijn op die manier een interessante aanvulling op het denken in termen van redelijke aanpassingen.

De invulling van een inclusietraject wordt nog té eenduidig bekeken als 'aansluiten bij de leerstof' of 'het vooropstellen van schoolse doelen' in plaats van het uitstippelen van een traject met aanpassingen op maat van de jongere. Binnen beide verhalen besteden de scholen bij het uitstippelen van het inclusietraject geen aandacht aan de motivatie van de jongeren en hun ouders om te kiezen voor inclusief onderwijs. De school denkt te weinig na over hoe ze een antwoord kan bieden op de verwachtingen en de noden van de jongeren en hun ouders.

Beloning: wiens verdienste?

Het is opmerkelijk dat in beide verhalen erg snel teruggerepen wordt naar interventies die het verschil minimaliseren en leiden tot exclusie. De leerkrachten vonden het gefluister tussen Ikram en haar ondersteuners vervelend tijdens de les, dus werd Ikram achteraan in de klas geplaatst en afgeschermd van de andere leerlingen. Vic wordt op een aparte plaats gezet wanneer hij zich niet conformeert aan wat als de norm wordt beschouwd in de klas. De mindshift naar hoe iemand kan participeren binnen klasgroep, moet sterker uitgebouwd worden. De werkvormen laten niet altijd veel mogelijkheden toe om te differentiëren in de manier waarop je leerstof verwerkt.

Los van deze bedenking, ervaren beide gezinnen zelf wel sterk het gevoel van belonging. Maar we kunnen de vraag stellen wiens verdienste het is dat de gezinnen dit gevoel hebben. Vooral de ouders creëren dit. Zowel de ouders van Vic als de ouders van Ikram investeren hier enorm veel. Zo maakt Sanne deel uit van de oudervereniging en stapt ze telkens op de leerkracht af om te vragen hoe zij de leerstof in de klas aanbrengt. Ish staat elke dag aan de schoolpoort klaar om de ondersteuners aan te

spreken en hen te bevragen over het verloop van de dag. Hieronder gaat telkens ook een machtsverhouding schuil, waarin de ouders zich in een kwetsbare positie bevinden. De ouders stellen zich erg dankbaar op ten opzichte van de leraar of de ondersteuners. Hieruit blijkt dat inclusie zeker geen vanzelfsprekend recht is. De ouders zijn zich bewust van het fragiele karakter van het inclusieproces en van hun positie. Kinderen met specifieke noden opnemen, vertrekt niet vanuit sociale rechtvaardigheid om te zorgen dat ieder kind recht heeft op een volwaardige plaats in de maatschappij.

Op gebied van ouderbetrokkenheid is er een groot verschil tussen het verhaal van Ikram en dat van Vic. De schoolstructuur in een secundaire school verschilt erg van die in het basisonderwijs. Ouderbetrokkenheid is in secundaire scholen veel minder evident, maar wel even noodzakelijk voor het vormgeven van een inclusief traject. Binnen het M-decreet betekent dit dus dat we voor de uitdaging staan om na te denken over partnerschap en het uitbouwen van constructieve samenwerkingen tussen professionelen en niet-professionelen, zoals de ouders. Ook de taalbarrière zorgt dat de ouders minder betrokken worden in het proces. Bij Ikram is het door buitenschoolse ondersteuning dat inclusie een optie is geworden. Het therapeutisch team heeft deze mogelijkheid aangereikt.

Nadruk op Mastery

Wanneer mogelijkheden van kinderen worden gezien, vertrekt dit vaak vanuit de schoolse vaardigheden. Hierdoor ziet de school bijvoorbeeld niet hoe knap het is van Ikram dat ze tweetalig is en moeiteloos kan switchen tussen Nederlands en Berbers. Ook de ouders besteden veel aandacht aan kwalificatie. De valkuil bestaat erin dat ouders zich blindstaren op vaardigheden die noodzakelijk zijn binnen het uitoefenen van een beroep. Ikram wil namelijk kleuterjuf worden, een toekomstbeeld dat de ouders inschatten als een haalbaar doel. Het is belangrijk om dromen en doelen te hebben, om te geloven in de mogelijkheden van de jongere en deze ook in te kunnen zetten. Gaandeweg wordt duidelijk of ze deze dromen al dan niet kunnen realiseren en op welke manier. De waarden van de

Circle of courage kunnen ondersteuning bieden en mee input geven aan de beeldvorming van een leerling met aandacht voor de bijkomende ondersteuningsnoden. Het is dus niet de bedoeling om de droom van Ikram om kleuterjuf te worden van tafel te vegen. Het is wel de bedoeling om te luisteren naar haar interesses en te bekijken waar haar talenten en ondersteuningsnoden zich situeren in het kader van de Circle of courage. Zo wordt bij de waarde van interdependence duidelijk dat het erg moeilijk wordt voor Ikram om zelfstandig een klas kleuters te begeleiden. Wanneer haar ondersteuningsnoden een plaats krijgen, wordt het eventueel wel mogelijk om een gelijkaardige functie in te vullen als hulpjuf bij kleuters. Op die manier kunnen dromen worden nagestreefd zonder de ondersteuningsnoden van de jongeren uit het oog te verliezen.

Wat ook opvalt, is dat de (buitenschoolse) ondersteuning sterk gericht is op remediëring van de verschillen. De ondersteuning is erop gericht het kind aan te passen aan de norm. We kunnen ons dus de vraag stellen hoeveel verschil er mag zijn.

Wat leren de narratieven en het gebruik van de Circle of courage ons?

Bij de implementatie van het M-decreet is er meer nood aan ondersteuning van de ouders. Dat leren we uit de verhalen van Ikram, Vic en hun ouders. Niet alle ouders hebben de (veer)kracht om hun weg te zoeken binnen het doolhof van het ondersteuningslandschap. Op deze manier wordt het recht op vrije onderwijskeuze en de beslissing om de overstap te maken van buitengewoon naar inclusief onderwijs niet afhankelijk van gezinskenmerken of omgevingsfactoren. Inclusie dient voor elk gezin een volwaardige mogelijkheid zijn, ongeacht de contextfactoren.

Als CLB-medewerker is het uiteraard

Het is opmerkelijk dat in beide verhalen erg snel teruggerepen wordt naar interventies die het verschil minimaliseren en leiden tot exclusie.

Foto: Igor Oovsyannykov-Unsplash

onmogelijk om zo dicht bij een gezin te staan en dezelfde betrokkenheid te bekomen als de onderzoeker in beide casussen deed om tot de twee verhalen te komen. Maar het is wel een uitdaging om op zoek te gaan naar ontmoeting. Op welke manier kan de CLB-medewerker een partner zijn voor ouders? Wat zijn kleine dingen die een CLB-medewerker kan bijdragen tot een inclusietraject? Welke rol krijg je als CLB-begeleider hierin toegedeeld door de school? Een CLB-medewerker kan in elk geval samen met de ouders, de leerkracht en de leerling zelf de noden scherper stellen en samen een doelgericht traject uitbouwen.

Het zou voor de ondersteuning van het kind al heel zinvol zijn indien voldoende informatie over het leertraject, participatiemogelijkheden en ondersteuningsnoden kan meegebracht worden van de ene onderwijscontext naar de andere. Hoe kan deze bruikbaar gemaakt worden in de andere context? Hoe kunnen we leraren in het regulier onderwijs ondersteunen om zo voorbereid mogelijk met een kind aan de slag te gaan?

Het is noodzakelijk om te blijven nadenken over hoe we onderwijs vormgeven en op welke manier inclusie hierin een plaats krijgt. De waarden van

de Circle of courage bieden hulp om een beeld van iemand te vormen en zijn op die manier een interessante aanvulling op het denken in termen van redelijke aanpassingen. De waarden uit de Circle of courage bieden een schat aan informatie en geven enorm veel weer over de participatiemogelijkheden van de ouders en de jongeren. Zo creëren we ook ruimte om na te denken over het vergroten van participatie en erbij horen op korte én op lange termijn.

1 Zie <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/tussentijdse-meta-evaluatie-m-decreet>.

Referenties.

- (1) Brendtro, L. K., Brokenleg, M. en Van Bockern, S. (2005), The Circle of Courage and Positive Psychology, From deficits to strengths, *Reclaiming Children and Youth*, 14(3), 130-136.
- (2) Goodley, D. (2017), *Disability Studies. An interdisciplinary introduction*, Sage: Los Angeles.
- (3) Van de Putte, I. & De Schauwer, E. (2015). Handelingsgericht werken: Mag het een beetje meer zijn? Onderzoek naar handelingsgericht werken in het Vlaamse basisonderwijs. *Vlaams tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 34(3), 23-33.